

Šolska knjižnica in knjižničar kot pomembna dejavnika kakovostnega načrtovanja in izvajanja vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi

School library and school librarian as important factors in quality planning and execution of teaching talented students

> Tanja Bezić

Izvleček

V prispevku je prikazan pomen kakovostnega in stalnega sodelovanja šolskega knjižničarja v procesu odkrivanja nadarjenih in vzgojno-izobraževalnega dela z njimi. Njegovo posebno vlogo in pomen sta izpostavila tako Koncept odkrivanja in vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli kakor tudi Koncept vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki v srednjem izobraževanju. Šole ta pomen prepoznavajo in si brez dejavne vloge šolskega knjižničarja in sodobno organizirane in delujoče šolske knjižnice niti ne morejo več predstavljati delovanja slovenske šole. To še posebej velja tudi za načrtovanje in organizacijo ter neposredno izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi, kar bo pokazano tudi na podlagi rezultatov zadnjih analiz Zavoda RS za šolstvo o uresničevanju konceptov odkrivanja in dela z nadarjenimi v osnovni šoli. Predstavljeni bodo tudi Kazalniki kakovosti za odkrivanje in vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi učenci v osnovni šoli, ki so prirejeni na podlagi srednješolskih, ki so bili skupaj s srednjimi šolami oblikovani že leta 2011. V procesu oblikovanja osnovnošolskih kazalnikov kakovosti trenutno sodeluje že več kot 70 osnovnih šol. V njih ima tudi knjižničar posebno mesto.

Ključne besede

šolske knjižnice, knjižničarji, nadarjeni, odkrivanje, vzgojno-izobraževalno delo, spodbudno učno okolje, učitelji, mentorji, somentorji

UDK 159.922.76-056.45:027.8:37

Abstract

The paper argues the importance of quality and permanent co-operation of school librarian in the process of identification of talented students, as well as in the process of teaching them. Their special role has been emphasized in two documents: The concept of identification and teaching of talented students in primary school, The concept of teaching talented students in secondary school. Schools have acknowledged this special role. It has become impossible to imagine the work without an active role of school librarian and a well-organized school library. This is especially relevant in planning, organization and execution of teaching the talented students. This fact is supported with the results of recent analyses of the National Education Institute of the Republic of Slovenia concerning the identification and teaching of the talented in primary school. The paper also presents the Quality indicators in identification and teaching of talented students in primary school which had been, jointly with those for the secondary school, formed already in 2011. Currently, over 70 primary schools are taking place in the formation process of these indicators. The school librarian also has an important role in these indicators.

Keywords

School libraries, librarians, talented students, identification, teaching, teaching encouragement, teachers, mentors, co-mentors

1 Uresničevanje Koncepta odkrivanja in vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli in Koncepta vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki v srednjem izobraževanju

Koncept odkrivanja in vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli (v nadaljevanju Koncept OŠ) je bil potrjen na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje februarja 1999, Koncept vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki v srednjem izobraževanju pa leta 2007 (v nadaljevanju Koncept SŠ). Za oba koncepta sta bila oblikovana tudi posebna izvedbena dokumenta, ki sta podrobneje opredelila vsebinske, organizacijske in procesne vidike njenega uresničevanja (Operacionalizacija Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi v OŠ (2002) ter Operacionalizacija koncepta dela z nadarjenimi dijaki v srednjih šolah leta 2007).¹ Slednja je bila na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje potrjena hkrati s Konceptom. Osnovnošolski koncept se je vpeljeval postopno, hkrati s postopnim uvajanjem devetletne osnovne šole. Zadnje osnovne šole so ga začele vpeljevati šele v šolskem letu 2003/2004. Sprotno spremljanje vpeljevanja in intenzivna strokovna podpora Zavoda RS za šolstvo (v nadaljevanju ZRSŠ) s seminarji, priročniki, svetovalnimi storitvami in tematskimi konferencami sta pokazala, da ne gre samo za organizacijske in vsebinske novosti, temveč predvsem za proces spreminjanja temeljnih prepričanj in stališč tako učiteljev in staršev kot tudi širše javnosti glede potrebnosti in upravičenosti prilagajanja vzgojno-izobraževalnega dela tistim učencem, ki jim redni šolski program ne nudi dovolj izzivov in spodbud za razvoj njihovih izjemnih potencialov.

Prve težave, ki so bile osredinjene predvsem na procese odkrivanja nadarjenih in strokovne ter finančne probleme v zvezi z njim, so se postopoma prevešale v izrazite potrebe šol po strokovni podpori na didaktično-metodičnem področju. ZRSŠ je zato poleg začetnega in nadaljevalnega seminarja (skupaj 6 dni) šolam ponudil tudi tridnevni seminar za to področje dela (Bezić, 2011a). Leta 2007 je problem finančnih težav osnovnih šol vsaj delno rešilo Ministrstvo za šolstvo in šport (MŠŠ), ki je osnovnim šolam dodelilo dodatna finančna sredstva za izvedbo psiholoških testiranj, če šole niso imele zaposlenega svojega psihologa, prav tako pa so šole vedno pogosteje izkoriščale možnost, da del finančnih sredstev v skladu z zakonom dodelijo tudi za dodatno individualno ali skupinsko učno pomoč nadarjenim učencem. To je namreč Zakon o osnovni šoli omogočal že od leta 1996 dalje (ZOŠ, Ur. l. RS 12/96). Ne glede na omenjena dejstva pa so nekatere osnovne šole veljavni koncept nedosledno uvajale in podatki kažejo, da ga nekatere, sicer zelo redke, niti danes še ne uresničujejo, kot je bilo načrtovano (Bezić, Deutsch idr., 2011b). Za nekatere je bila, žal, najbolj pomembna spodbuda šele Zakon o štipendiranju iz leta 2008, ki je med pogoje za kandidiranje za Zoisove štipendije postavil tudi Dokazilo o odkriti nadarjenosti v osnovni šoli. Tega, da njihovi učenci ne bi mogli kandidirati za to štipendijo, si seveda niso smeli dovoliti. Vendar pa so, predvidevamo, da tudi zaradi takšnega razumevanja pomena koncepta, deleži nadarjenih med devetošolci začeli naraščati, čeprav seveda šole v zadnjem razredu niso več mogle uresničiti enega od temeljnih ciljev odkrivanja nadarjenih, kar pa je – spodbujanje razvoja nadarjenih s preišljenim prilagajanjem vzgojno-izobraževalnega dela. Kampanjski in birokratski pristop res redkih šol pa je med drugim prispeval tudi k temu, da se je celo začelo razmišljati o popolni spremembi koncepta. K sreči se to ni zgodilo, ga pa pravkar posodabljam v skladu s spoznanji sprotne analize ZRSŠ ter drugih institucij (npr. Centra za raziskovanje in spodbujanje razvoja nadarjenosti PEF Univerze v Ljubljani) ter utemeljenimi predlogi strokovnjakov praktikov (Jurišević, 2011).

¹ Oba koncepta (Koncept OŠ in Koncept SŠ) ter njuni operacionalizaciji so dostopni tudi na spletni strani ZRSŠ <http://www.zrss.si/default.asp?rub=3159> (dostop 9. 6. 2014).

Izkušnje iz postopnega vpeljevanja Koncepta OŠ so vplivale na to, da so srednje-šolski koncept vpeljevali pravzaprav frontalno, veliko hitreje, praviloma s pomočjo seminarjev za svetovalne delavce in učitelje ter z drugimi oblikami strokovne podpore ZRSŠ (svetovalne storitve, tematske konference, konzultacije), kadar so jo šole želele. V letih 2007 do 2011 pa je ZRSŠ v sodelovanju z desetimi srednjimi šolami (5 gimnazij in 5 srednjih strokovnih šol) izvajal tudi projekt sprotne spremljave vpeljevanja Koncepta. Pod okriljem ekspertne skupine za VIZ-delo z nadarjenimi² ter na podlagi formativne evalvacije vpeljevanja Koncepta SŠ je skupaj s projektnimi timi srednjih šol na podlagi mednarodno prepoznavnih Feldhusnovih lestvic razvil in standardiziral 10 ocenjevalnih lestvic za odkrivanje nadarjenosti ter na podlagi Nacionalnih standardov kakovosti za delo z nadarjenimi iz ZDA razvil tudi prve Kazalnike kakovosti za VIZ-delo z nadarjenimi v srednjih šolah (KKNAD SŠ, 2011). Slednji so po mnenju srednjih šol, ki so sodelovale v Analizi ZRSŠ za šolsko leto 2010/2011 pomembni ali celo zelo pomembni za kakovostno načrtovanje in izvajanje dela z nadarjenimi (Bezić, 2011). Že v omenjenih Kazalnikih kakovosti je vloga šolske knjižnice in knjižničarjevega strokovno-pedagoškega dela posebej izpostavljena. Tudi področna skupina za knjižnično dejavnost na ZRSŠ je že leta 2010 tematiko dela z nadarjenimi in vlogo šolske knjižnice in knjižničarja pri odkrivanju in spodbujanju razvoja nadarjenih umestila v program svoje tradicionalne bibliopedagoške šole.

2 Koncept odkrivanja in vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi ter vloga in pomen šolske knjižnice in knjižničarja

Knjižničar kot vodja šolske knjižnice – informacijskega in izobraževalnega središča šole – je član oddelčnega učiteljskega zbora (OUZ) in član celotnega učiteljskega zbora (CUZ) skupaj z drugimi strokovnimi delavci, ki opravljajo vzgojno-izobraževalno delo, ter tako v skladu z zakonom tudi sooblikuje načrt prilagajanja vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi (63. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja). Predlaga lahko nadstandardni program dela šole, sodeluje pri načrtovanju in potrjevanju letnega delovnega načrta šole, sodeluje v šolskih razvojno-projektnih timih, soodloča o hitrejšem napredovanju učencev (akceleraciji), načrtuje različne oblike in metode bibliopedagoškega dela, individualno ali skupinsko svetuje učencem, sodeluje z vodstvom šole in učitelji pri izbiri in nabavljanju leposlovne in strokovne literature, vodi različne interesne dejavnosti in krožke, koordinira in skrbi za kulturne dogodke v knjižnici in na šoli, če je potrebno, poskrbi za medknjižnično izposojito itd. V skladu s svojim strokovnim profilom pogosto tudi poučuje ter sodeluje s svetovalno službo šole tudi pri izvajanju njenega programa dela. Ena njegovih temeljnih nalog je izvajanje različnih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti za razvoj informacijsko-komunikacijskih zmožnosti učencev (Knjižnična, 1995).³

Sodobna šolska knjižnica je učno središče šole, odprta učilnica za samostojno učenje ali učenje skupin učencev, za študij strokovnih delavcev in drugih odraslih na šoli, za svobodno srečevanje učenca ali učitelja z literaturo, za strokovni pogovor ali prijateljski klepet. Za številne učence in dijake, še predvsem za tiste, ki zmorejo in želijo velik del učenja opraviti samostojno, ki zaradi svoje velike radovednosti in potrebe po nenehnih intelektualnih izzivih izjemno radi raziskujejo, ki pripravljajo

² Ekspertna skupina za delo z nadarjenimi je v skladu s sklepoma Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje (1999, 2007) imenovana na Zavodu RS za šolstvo. Vanjo so imenovani predstavniki akademske skupnosti, svetovalni delavci in ravnatelji ter svetovalci ZRSŠ. Do leta 2006 jo je vodil prof. dr. Drago Žagar, od tedaj dalje pa mag. Tanja Bezić, svetovalka ZRSŠ.

³ »Cilji in vsebine knjižničnih informacijskih znanj zajemajo obdobje od 1. do 9. razreda osnovne šole. Njihovemu izvajanju so namenjene po štiri pedagoške ure letno, kar pomeni 36 pedagoških ur v devetih letih šolanja. Vsebine in cilji tematskih sklopov se nadgrajujejo od 1. do 9. razreda osnovne šole.« (Knjižnična, str. 5).

seminarske naloge, referate, se pripravljajo na tekmovanja, literarno ustvarjajo, ki uživajo v individualnem delu, v delu v paru in v timskem delu manjših skupinah, ki obožujejo branje in jih to privlači kot magnet, tistim je knjižnica pravzaprav najpomembnejša učilnica na šoli; in knjižničar pomemben učitelj, mentor in svetovalec; mnogokrat tudi pravi prijatelj. Podobno opisuje doživljanje svoje vloge tudi šolska knjižničarka Sabina Burkeljca v intervjuju za raziskovalno nalogo devetošolk OŠ Rodica leta 2013 (Šabec, Klopčič, 2013) in jo je pred leti opisala sedmošolka OŠ Selnice ob Dravi, ko je bila mentorica njene raziskovalne naloge knjižničarka Zdenka Kodrič (Bezić, 1996).

Na podlagi opisanih dejstev je seveda razumljivo, da tudi spodbujanja celostnega razvoja nadarjenih v okviru vzgojno-izobraževalnega dela šole ni mogoče zagotavljati. Prav tako ni mogoče oblikovati smiselnega individualiziranega načrta vzgojno-izobraževalnega dela za nadarjenega učenca, če pri tem ne upoštevamo tudi možnosti, ki so učencu dane z obstojem sodobno organizirane šolske knjižnice ter jih lahko ponudi ustrezno usposobljen in delu predan šolski knjižničar.

Šolska knjižnica je torej lahko eno najbolj spodbudnih učnih okolij. Čeprav njen osnovni kapital sicer predstavlja kakovostna literatura in možnost prostega dostopa do elektronskih in AV-virov informacij (Lippincot, 2005), je njen bistveni potencial prav šolski knjižničar; knjižničar kot strokovni delavec in sodelavec, knjižničar kot učitelj, mentor, svetovalec, tutor in tudi prijatelj. Vseh teh možnosti in podpore oz. pomoči v drugih vrstah knjižnic ni mogoče najti in zato sta vloga in pomen šolskega knjižničarja izjemna, šolski knjižničar pa nenadomestljiv strokovni delavec šole tudi za področje dela z nadarjenimi.

Ta njegova vloga je jasno zapisana tudi v Konceptu OŠ (Koncept OŠ, 1999). V poglavju o priporočljivih oblikah in metodah vzgojno-izobraževalnega dela šole je knjižničar naveden kot enakovreden strokovni sodelavec pri vseh naštetih dejavnostih ter oblikah in metodah dela v prvem, drugem in tretjem obdobju osnovne šole. V nadaljevanju citiramo navedbe iz Koncepta OŠ.

Predlagane oblike dela z nadarjenimi učenci in izvajalci aktivnosti (Koncept, 1999, str. 8)

VIO	Oblike in dejavnosti	Kdo – izvajalci
Prvo	<ul style="list-style-type: none"> - notranja diferenciacija (individualne zadolžitve učencev, individualizirani pouk, kooperativno učenje in druge oblike skupinskega dela, posebne domače zadolžitve) - dnevi dejavnosti - interesne dejavnosti - hitrejše napredovanje - dodatni pouk 	<ul style="list-style-type: none"> - učitelji - učitelji PB - svetovalna služba - mentorji (šolski in zunanji) - knjižničar - vodstvo šole - glasbena šola
Drugo	<ul style="list-style-type: none"> - notranja diferenciacija (oblike so enake kot v prvi triadi) - fleksibilna diferenciacija (dodatni pouk, individualizirani program za delo z nadarjenimi, sobotne šole ...) - športne in kulturne sekcije - interesne dejavnosti - dnevi dejavnosti - kreativne delavnice - raziskovalni tabori - priprava za udeležbo na tekmovanjih - programi za razvijanje socialnih spretnosti - program za osebni in socialni razvoj (interakcijske vaje, socialne igre, mladinske delavnice) - hitrejše napredovanje - osebno svetovanje učencem in staršem 	<ul style="list-style-type: none"> - učitelji - svetovalna služba - mentorji (šolski in zunanji) - knjižničar - vodstvo šole - glasbena šola

VIO	Oblike in dejavnosti	Kdo – izvajalci
Tretje	<ul style="list-style-type: none"> - notranja diferenciacija (oblike so enake kot v prvem triletju) - fleksibilna diferenciacija (dodatni pouk, individualizirani program za delo z nadarjenimi) - delna zunanja diferenciacija - izbirni predmeti - seminarske naloge - raziskovalne naloge - športne in kulturne sekcij - obogatitveni programi - interesne dejavnosti - dnevi dejavnosti - kreativne delavnice - raziskovalni tabori - priprava na udeležbo na tekmovanjih - programi za razvijanje socialnih spretnosti - programi za osebni in socialni razvoj (interakcijske vaje, socialne igre, mladinske delavnice) - osebno svetovanje učencem in staršem - svetovanje nadarjenim pri izbiri poklica 	<ul style="list-style-type: none"> - učitelji - svetovalna služba - mentorji (šolski in zunanji) - knjižničar - vodstvo šole - glasbena šola

3 Rezultati analize ZRSŠ o uresničevanja Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli in dejavnosti, v katerih sodeluje šolski knjižničar

Za izboljševanje kakovosti uresničevanja Koncepta oz. dela z nadarjenimi v naših šolah je seveda pomembno ugotovljati, katere od predlaganih dejavnosti osnovne šole tudi ponudijo in jih v soglasju z učenci in starši tudi vključijo v individualizirane načrte vzgojno-izobraževalnega dela (v nadaljevanju INDEP-e).⁴ Ugotovitve lahko razberemo iz preglednice 1, ki je povzeta po Analizi o uresničevanju Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi v OŠ za šolsko leto 2009/2010 (Bezić, T., Deutsch, T. idr., 2011b, str. 50). Ugotovitve so predstavljene ločeno za učence 4. in 9. razreda. Podatki so pridobljeni z analizo vsakega posameznega INDEP. Skupaj je bilo analiziranih 570 INDEP-ov četrtošolcev in 786 INDEP-ov devetošolcev, kar predstavlja približno 85 % vseh identificiranih nadarjenih učencev iz 22 % reprezentativnega vzorca osnovnih šol Slovenije. Deset najbolj pogostih oblik in dejavnosti je označenih z zvezdico, s sivo barvo pa vse tiste, za katere logično predpostavljamo, da je sodelovanje šolskega knjižničarja dejansko nujno potrebno ali/in gre za dejavnosti, ki jih je v svojih INDEP-ih imelo najmanj 30 % vseh nadarjenih učencev. V tej preglednici razvijanje informacijske pismenosti, ki je ena od temeljnih nalog šolskega knjižničarja, ni posebna dejavnost, vendar pa lahko tudi predpostavljamo, da je integrirana v večino njih (Repinc, Vilar, 2011).

Preglednica 1: Dejavnosti in didaktične prilagoditve, ki jih je vključeval INDEP za učence 4. in 9. razreda (razpredelnica 86, str. 50).

Dejavnosti in didaktične prilagoditve	Št. uč. 4. r.	% uč. 4. r.	Št. uč. 9. r.	% uč. 9. r.
Število vseh učencev z INDEP	570	100,0	786	100,0
individualne zadolžitve pri rednem pouku	449	78,8*	564	71,8*
individualizirani pouk pri enem ali več predmetih	177	31,1*	247	31,4
kooperativno učenje in druge oblike skupinskega dela	267	46,8*	359	45,7*

⁴ INDEP-i so predvideni v dokumentu Operacionalizacija Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi, ZRSŠ 2002. Ti so obvezna ponudba OŠ. Učenci in njihovi starši pa se zanje lahko odločijo ali pa tudi ne. Več kot 80 % jih ponudbo sprejme (Analiza ZRSŠ, 2011).

Dejavnosti in didaktične prilagoditve	Št. uč. 4. r.	% uč. 4. r.	Št. uč. 9. r.	% uč. 9. r.
projektno delo	x	x	291	37,0
posebne domače zadolžitve	335	58,8*	390	49,6*
od dodatni pouk pri enem ali več predmetih	407	71,4*	616	78,4*
vzporedni programi (pull-out)	8	1,4	11	1,4
najvišja nivojska učna skupina v 8. ali 9. razredu	x	x	457	58,1*
ustrezni izbirni predmeti	x	x	626	79,6*
seminarske naloge	109	19,1	391	49,7*
raziskovalna naloga	59	10,4	256	32,6
aktivnosti v športni sekciji, klubu	272	47,7*	320	40,7*
aktivnosti v kulturni sekciji, klubu, krožku	191	33,5*	211	26,8
sobotna šola	64	11,2	115	14,6
posebni tabori (npr. športni, kulturni, matematični)	78	13,7	171	21,8
posebne ekskurzije	34	6,0	140	17,8
posebna predavanja	6	1,1	11	1,4
ustrezne interesne dejavnosti	421	73,9*	493	62,7*
posebne aktivnosti v okviru dni dejavnosti	125	21,9	234	29,8
kreativne delavnice	171	30,0*	115	14,6
raziskovalni tabor	39	6,8	88	11,2
priprave za udeležbo na tekmovanjih	309	54,2*	603	76,7*
program za razvijanje socialnih spretnosti	111	19,5	137	17,4
socialne igre 4. razred; 9. razred – interaktivne delavnice	158	27,7	172	21,9
hitrejše napredovanje pri predmetu	15	2,6	1	0,1
osebno svetovanje učencem (pomoč)	141	24,7	305	38,8*
Posebni program karijerne orientacije	x	x	105	13,4
glasbena šola	160	28,1	169	21,5
obiskovanje pouka v višjih razredih oz. v srednji šoli	0	0,0	4	0,5
Drugo skupaj:	20	3,5	64	8,1
Drugo – grupirane oblike in dejavnosti:				
fleksibilna diferenciacija	4	0,7	X	x
diferenciacija v heterogenih skupinah	x	x	14	1,8
tabori in tematske delavnice	5	0,9	13	1,7
likovni in literarni natečaji	4	0,7	7	0,9
ples, plesna šola	6	1,1	4	0,5
izdaja pesniške zbirke, literarnih del	3	0,5	2	0,2
pri dveh predmetih ni obiskoval pouka	0	0	1	0,1
mediacija, šolski parlament	2	0,4	3	0,4
učna pomoč drugim	2	0,4	4	0,5

Legenda:

x Pomeni, da prilagoditev za določen razred v Konceptu 1999 ni predvidena.

Iz preglednice 1 razberemo, da so v 4. razredu na prvem mestu po pogostosti umeščeni v INDEP-e individualne zadolžitve pri rednem pouku (notranja individualizacija), sledijo jim ustrezne interesne dejavnosti in dodatni pouk. Posebne domače zadolžitve in priprave na tekmovanja je imela načrtovane v INDEP-u več kot polovica četrtošolcev, skoraj polovica sodelovalno učenje in druge skupinske učne oblike.

V 9. razredu pa so na prvem mestu po pogostosti ustrezni izbirni predmeti, sledi dodatni pouk, individualne zadolžitve pri rednem pouku, priprave na tekmovanja in ustrezne interesne dejavnosti. Skoraj polovica identificiranih učencev z INDEP-i je bilo vključenih v najvišjo nivojsko učno skupino pri vsaj enem oz. več predmetih, imela načrtovane seminarske naloge, posebne domače zadolžitve, sodelovalno učenje in druge skupinske oblike učenja.

Če med najpogostejšimi dejavnostmi izberemo tiste, za katere lahko upravičeno predpostavljamo, da v njih na najrazličnejše načine sodeluje tudi šolski knjižničar, vidimo, da je takšnih večina. Še bolj očitno pa se pokaže vloga knjižničarja, če zajamemo tudi vse tiste dejavnosti, ki sicer niso med najpogostejšimi, a jih je vseeno imelo 30 in več odstotkov učencev (*svetlo sivo obarvana polja*).

Urška Repinc (Repinc, 2013) v povzetku svoje doktorske disertacije ugotavlja, da šolski knjižničarji lahko s svojim sodelovanjem v okviru projektnega in raziskovalnega dela učencev prispevajo k uresničevanju holističnega pristopa pri spodbujanju razvoja nadarjenih učencev. Skrb šolskega knjižničarja naj bi bila usmerjena predvsem v razvijanje čim višje stopnje informacijske in bralne pismenosti učencev in v razvoj kompetence učenje učenja. Na podlagi svoje raziskave ugotavlja, da so projekti, ki temeljijo na poizvedovanju, pri katerih sodelujejo med seboj vsaj trije strokovni delavci, uspešni. V njenem pedagoškem eksperimentu so sodelovali: učitelj, povezan s temo projekta, šolski knjižničar, računalnikar in strokovni delavec, ki je poskrbel za razvijanje kompetenc za javno predstavitev rezultatov poizvedovanja. Repinčeva meni, da naj šolski knjižničar prevzame pobudo in koordinira tak način dela.

4 Kazalniki kakovosti za odkrivanje nadarjenih učencev in vzgojno-izobraževalno delo z njimite šolski knjižničar

Kako šole danes vidijo in razumejo vlogo šolskega knjižničarja v kontekstu ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi, je mogoče razbrati tudi iz Kazalnikov kakovosti (KKNAD). Srednje šole, vključene v projekt ZRSŠ Spremljanje uvajanja Koncepta VIZ-dela z nadarjenimi dijaki, so jih sooblikovale leta že 2011 (KKNAD SŠ, 2011), osnovne šole, vključene v razvojno nalogo ZRSŠ Pedagoško vodenje, dvig ravni znanja in nadarjeni učenci, pa v zadnjih dveh letih. Trenutno se zaključuje obdobje njihove poskusne uporabe. Pri oblikovanju KKNAD za osnovne šole je doslej sodelovalo že več kot 60 šol iz območnih enot ZRSŠ Maribor in Murska Sobota. Posamezni kazalnik so potrdile vsaj z dvotretjinsko večino. V prvi polovici leta 2014 so se priključile še osnovne šole iz območne enote Celje, jeseni 2014 pa bomo ponudili sodelovanje še šolam iz območnih enot OE Novo mesto in Nova Gorica. V nalogi iz vsake šole sodeluje štiri do pet članov šolskega razvojnega tima.

V KKNAD tako za SŠ kot za OŠ knjižničarji praviloma niso posebej omenjeni in so, kakor tudi šolski svetovalni delavci, zajeti pod pojmom učitelji. Eni in drugi so posebej zapisani le, ko gre za njihovo specifično strokovno področje dela ali nalogo. Knjižničarji so tako v KKNAD za osnovno šolo posebej izpostavljeni le kot koordinatorji in izvajalci različnih dejavnosti in oblik sprotnega informiranja in stalnega strokovnega izobraževanja strokovnih delavcev šole (preglednica 2, poudarjen tisk). KKNAD OŠ bodo javno dostopni po opravljeni analizi rezultatov poskusne uporabe, ki pravkar poteka. Za študijske namene pa so dostopni pri avtorici tega prispevka.

Preglednica 2: Kazalniki kakovosti za VIZ delo z nadarjenimi v OŠ, področje 6, alineja d

<p>6. področje – Stalno strokovno izobraževanje za delo z nadarjenimi</p> <p>d) Dostopnost literature, interneta, e-viri</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Osnovna literatura gradivo je na razpolago tudi po aktivih učiteljev. - V knjižnici je literatura dostopna tudi za učence in starše. - Koordinator skupaj s knjižničarjem praviloma v e-obliki poskrbi za seznanjanje kolegov z novostmi, novo literaturo itd. - Koordinator za delo z nadarjenimi redno seznanja kolege tudi z aktualnimi informacijami za področje dela z nadarjenimi, objavljenimi na straneh ZRSS in v okrožnicah ekspertne skupine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Knjižničar je aktivno vključen v program dela z nadarjenimi in pomaga učiteljem in drugim strokovnim delavcem pri načrtovanju, izvajanju in spremljanju dejavnosti (raziskovalne naloge, pisanje člankov itd). - Knjižničar vsaj enkrat letno pripravi tematsko razstavo literature, ki je za delo z nadarjenimi dostopna v šolski knjižnici, ter po potrebi poskrbi tudi za medknjižnično izposajo. - Knjižničar poskrbi za e-obliko rednega seznanjanja učiteljev, učencev in staršev z novo literaturo (posebne objave na spletni strani šole). - Mentorji sodelujejo z učenci z INDEP v svoji spletni učilnici.
---	---	---

Sklep

Šolski knjižničarji predstavljajo pomemben in nezamenljiv dejavnik kakovosti procesa odkrivanja nadarjenih učencev osnovne šole in dijakov srednjih šol in vzgojno-izobraževalnega dela z njimi. Njihove specifične vsebine, oblike in metode delovanja prispevajo k uresničevanju temeljnih načel za delo z nadarjenimi ter k informacijsko-komunikacijski zmožnosti vseh učencev, še posebej pa tistih, ki zmorejo in želijo opraviti vsebinsko zahtevnejše in procesno kompleksnejše naloge, ki želijo raziskovati, se pripravljati na tekmovanja in kulturne prireditve, ki jim branje pomeni veliko več kot le obvezo, ki so pripravljene svojo ustvarjalnost usmeriti v izboljševanje sedanjosti za prihodnost itd.

Toda ali so vsi šolski knjižničarji in med njimi tudi univerzitetni diplomirani bibliotekarji takoj po zaključku formalnega izobraževanja že tudi dovolj pripravljeni na naloge, ki jih »čakajo« v šolski knjižnici? Andreja Kmetec ugotavlja, da ne in da so nujni »nadaljnje izobraževanje in usposabljanje ter nenehno strokovno izpopolnjevanje, še posebej s področja pedagogike (Kmetec, 2009). Visoka motiviranost in samoiniciativnost, ki ji Kmetčeva pripisuje poseben pomen, pa sta po našem mnenju v veliki meri odvisni tudi od spodbud in podpore v okolju, v katerem knjižničar deluje, in ne samo od njega samega. Šele ustvarjalna kultura in spodbude ter podpora s strani vodstva šole in kolegov omogočajo tudi knjižničarju uresničitev njegove vizije, ciljev, potencialov in zmožnosti. Posredno pa seveda vplivajo tudi na optimalno realizacijo potencialov vseh učencev, saj kot ugotavlja Jane Piirto (Piirto, v Bezić, 2010), le ustvarjalni učitelj lahko prispeva k razvijanju ustvarjalnosti učenca.

Viri

- Bezić, A. (1996). *Spominske knjige nekoč in danes*. Raziskovalna naloga. Mentorica: Zdenka Kodrič, knjižničarka. OŠ Selnica ob Dravi.
- Bezić, T. (2010). Ustvarjalni učitelj, ustvarjalni učenec. *Vzgoja in izobraževanje*. Let. 41/1. Str. 30–36.
- Bezić, T. (2011). Temeljne ugotovitve projekta spremljanja uvajanja Koncepta VIZ dela z nadarjenimi v srednjih šolah. Pridobljeno s spletne strani 15.6.2014: <http://www.zrss.si/default.asp?rub=4032>.
- Bezić, T. (2011a). Dejavnosti Zavoda RS za šolstvo v procesih razvijanja in uvajanja Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi v osnovnih in srednjih šolah Sloveniji, od leta 1996 do 2011. ESS projekt. Ljubljana: PEF ULJ. Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: <http://www.zrss.si/>

- default.asp?rub=4032. (Bezić, T., Deutsch, T. idr. (2011b). Analiza uresničevanja Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi v devetletni OŠ ob koncu šol. leta 2009/2010. Končno poročilo. ZRSŠ. Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: http://www.zrss.si/pdf/241111145902_splet.pdf. Kmetec, A. (2009). Usposobljenost šolskega knjižničarja za delo z nadarjenimi učenci: diplomsko delo. FF ULJ.
- Repinc, U., Vilar, P. (2012). Koncepti nadarjenosti: vidik šolskega knjižničarja. *Knjižnica*, 56 (2012) 1-2. str. 105–125. Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: <http://knjiznica.zbds-zveza.si/index.php/knjiznica/article/viewFile/132/124>.
- Repinc, U. (2013). Delo šolskega knjižničarja z nadarjenimi učenci : doktorska disertacija. FF ULJ. Univ. v Ljubljani, Filozofska fak., Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- Šabec, T.; Klopčič, T. (2013). *Zgodovinski oris šolske knjižnice osnovne šole Rodica*, Organiziranost, knjižnični fond in bralna značka. Gibanje znanost mladini. Raziskovalna naloga s področja zgodovine. Mentorici: Vilma Vrtačnik Merčun, Sabina Burkeljca. Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: http://www.knjiznica-domzale.si/Portals/0/Dokumenti/Naloge/RN_Solska_knjiznica_zgod%20ov1.pdf
- Lippincott, K. J. (2005). Net Generation Students and Libraries. Coalition for Networked Information. V: *Educating the net generation..* V: Diana, Oblinger, G., Oblinger J, L. (ur.), EDUCAUSE. Pridobljeno s spletne strani, 15. 6. 2014: <http://www.educause.edu/research-and-publications/books/educating-net-generation/net-generation-students-and-libraries>. Juriševič, M. (2011). Vzgoja in izobraževanje nadarjenih. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Sloveniji (2011). Str. 331–344. Pridobljeno s spletne strani, 15. 6. 2014: http://pefprints.pef.uni-lj.si/1200/1/pp_329-345.pdf.
- Kazalniki kakovosti za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi v srednji šoli (2011). Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: http://www.zrss.si/pdf/221211133958_kazalci_kakovosti_nad_srednje_november_011_24stcrke.pdf. Kazalniki kakovosti za odkrivanje in VIZ delo z nadarjenimi v OŠ – KKNAD OŠ MB a-oblika 2014. Interna dokumentacija razvojne naloge Pedagoško vodenje, dvig ravni znanja in nadarjeni učenci. ZRSŠ, OE Maribor. Knjižnična informacijska znanja. 2005. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s spletne strani, 15. 6. 2014: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Knjiznicna_inf_znanja.pdf.
- Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni OŠ. Strokovni svet RS za splošno izobraževanje (1999). Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Odkrivanje_in_delo_z_nadarjenimi_ucenci.pdf.
- Koncept vzgojno izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki v srednjem izobraževanju, Strokovni svet RS za splošno izobraževanje (2007). Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: <http://www.zrss.si/default.asp?rub=3159>.
- Zakon organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Ur. l. RS 12/96; 16/2007 (UPB 5). Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO445.html.
- Zakon o osnovni šoli, Ur. l. RS 12/96; 81/2006 (UPB3); 102/2007; 87/2011. http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_ZAKO448.html. Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014. Zakon o gimnazijah. Ur. l. RS 12/96; 1/2007 (UPB 1). Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_ZAKO450.html.
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju. Ur. l. RS 12/1996.
- Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju. 79/2006. Pridobljeno s spletne strani 15. 6. 2014: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO4325.html.

> **Mag. Tanja Bezić** je svetovalka za svetovalno delo na Zavodu RS za šolstvo.
Naslov: Zavod RS za šolstvo, OE Maribor, Trg revolucije 7, 2000 Maribor
Naslov e-pošte: tanja.bezic@zrss.si